

УДК 351.746.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.2.35>

ДІЯЛЬНІСТЬ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Миргород В.В.,

кандидат юридичних наук, доцент,

докторант Сумського державного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3302-221X>

Миргород В.В. Діяльність Служби безпеки України в контексті національної безпеки.

В статті здійснено комплексний аналіз становлення та еволюції Служби безпеки України, саме як ключового органу в системі забезпечення національної безпеки держави, ще від часів проголошення незалежності, до сьогодення. Було розглянуто історичний контекст створення СБУ, після розпаду СРСР та її правонаступництво від радянських спецслужб. Висвітлено законодавче регулювання діяльності Служби безпеки, еволюцію її основних функцій, повноважень і завдань на різних етапах розвитку.

Докладно проаналізовано адміністративну діяльність СБУ, її методи, принципи, та особливості в порівнянні з іншими правоохоронними органами. Приділено увагу внеску Служби безпеки у протидію російській агресії у 2014 році – захопленню Криму, та протистоянні сепаратистським рухам на Донбасі. Окрема увага була приділена висвітленню ролі спецпідрозділу «А» та інших структур СБУ у прямих бойових діях.

Варто зазначити, що адміністративна діяльність СБУ відіграє важливу роль у забезпеченні національної безпеки держави. Вона включає широкий спектр організаційних заходів, спрямованих на виявлення, попередження та припинення правопорушень. Такі заходи не обмежуються лише сферою національної безпеки, але й охоплюють участь у заходах щодо захисту прав та свобод громадян.

Окремо також досліджено завдання та специфіку функціонування Служби безпеки України в умовах воєнного стану після повномасштабного вторгнення РФ у лютому 2022 року. На додаток, розглянуто основні напрямки діяльності: протидія диверсантам, колабораціонізму, забезпечення кібербезпеки, документування воєнних злочинів росії. Наголошено на тісній взаємодії СБУ із Збройними Силами в зоні бойових дій.

Наприкінці, проаналізовано законодавчі зміни, стосовно розширення повноважень СБУ в умовах війни, в особливості в сфері протидії технологічному тероризму. Окреслено перспективи подальшого реформування та вдосконалення Служби безпеки України, саме як ключового гаранта національної безпеки, захисту суверенітету й територіальної цілісності держави.

Загалом, Служба безпеки України пройшла складний шлях розвитку, адаптуючись до нових викликів та загроз. Сьогодні СБУ є ключовим органом, який забезпечує захист суверенітету, територіальної цілісності та національних інтересів України. Подальше реформування та зміцнення спроможностей СБУ є важливим завданням для держави, особливо в умовах триваючої війни з РФ.

Ключові слова: Служба безпеки України, національна безпека, воєнний стан, адміністративна діяльність, функції та повноваження СБУ, російська агресія, реформування спецслужб, контррозвідка та боротьба з тероризмом.

Myrhorod V.V. Activities of the Security Service of Ukraine in the context of national security.

The article provides a comprehensive analysis of the formation and evolution of the Security Service of Ukraine (SBU) as a key agency in the national security system from Ukraine's independence to the present. It examines the historical context of the SBU's establishment after the dissolution of the USSR and its continuity from Soviet security agencies. Legislative regulation, evolution of functions, powers, and tasks at different stages are discussed.

The administrative activities of the SBU, its methods, principles, and peculiarities compared to other law enforcement agencies are analyzed. Attention is given to the SBU's contribution to countering Russian aggression in 2014 – annexation of Crimea and resistance in Donbas. Special emphasis is placed on the role of the SBU's special unit «A» and other structures in direct combat actions.

The administrative activities of the SBU play a crucial role in ensuring national security, encompassing measures to detect, prevent, and stop violations of law. They extend beyond national security to include protecting citizens' rights and freedoms.

The tasks and specifics of the SBU's functioning in conditions of martial law after Russia's invasion in 2022 are examined. Main directions such as countering saboteurs, ensuring cybersecurity, and documenting war crimes are discussed. The close cooperation between the SBU and the Armed Forces in the combat zone is emphasized.

Legislative changes regarding the expansion of SBU's powers, especially in countering technological terrorism, are analyzed. Prospects for further reform and improvement as a key guarantor of national security, sovereignty, and territorial integrity are outlined.

Overall, the SBU has undergone a complex path of development, adapting to new challenges. Today, it is crucial for ensuring Ukraine's sovereignty and national interests. Further reform and strengthening are essential, especially in the ongoing conflict with Russia.

Key words: Security Service of Ukraine, national security, martial law, administrative activity, functions and powers of SBU, Russian aggression, special service reform, counterintelligence and counterterrorism.

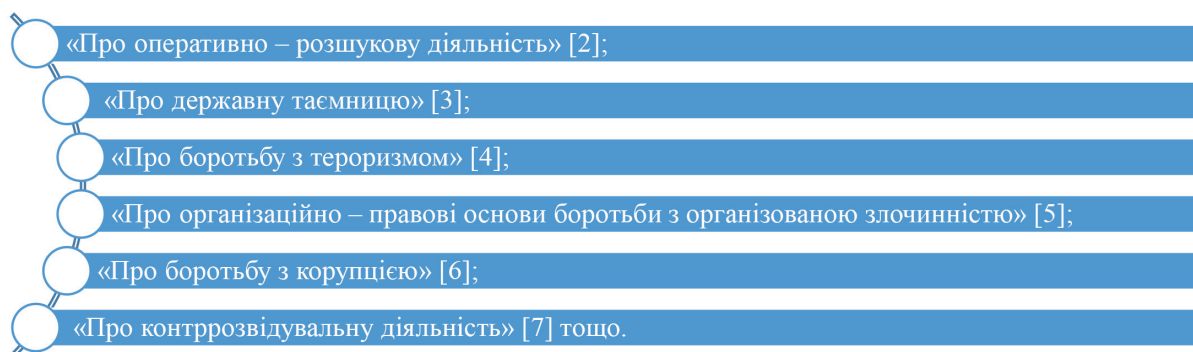
Стан опрацювання цієї проблематики. Діяльність Служби безпеки України стала об'єктом уваги після російської агресії з 2014 року. Історія, законодавство та роль СБУ стали об'єктом досліджень, але більшість їх проведено до 2022 року. Потреба в комплексному аналізі ролі СБУ у протидії агресії та в умовах воєнного стану стала актуальною, проте системного узагальнюючого дослідження поки що немає.

Актуальність теми. Обумовлена необхідністю розгляду еволюції Служби безпеки України в контексті її ролі в забезпеченні державної безпеки під час російської агресії. Розкриття внеску СБУ у боротьбі з російською агресією 2014–2024 років є важливим для розуміння ролі органу в умовах воєнного стану та потреби подальшого реформування для захисту національних інтересів України.

Метою статті є дослідження становлення та розвитку Служби безпеки України від моменту проголошення незалежності, охоплюючи історичний контекст, законодавче регулювання, функції та повноваження. Також вона аналізує роль Служби у протидії російській агресії та визначає перспективи її подальшого розвитку для забезпечення національної безпеки України.

Протягом чверті століття існування, Служба безпеки України перетворилася в ключовий елемент національної безпеки країни. Вона була створена 20 вересня 1991 року з ліквідацією Комітету державної безпеки УРСР, а закон про її створення був прийнятий 25 березня 1992 року [1]. Після присяги на вірність народу особовим складом, СБУ стала стикатися зі значними викликами, такими як захист державної безпеки, забезпечення стабільності та територіальної цілісності України. Її ефективна робота визначає не лише безпеку України, а й її місце в світовому контексті. Додатково також були ухвалені нормативні акти, які визначили повноваження, процедури та обмеження діяльності СБУ.

Схема 1. Додаткові нормативно-правові акти

Створено автором

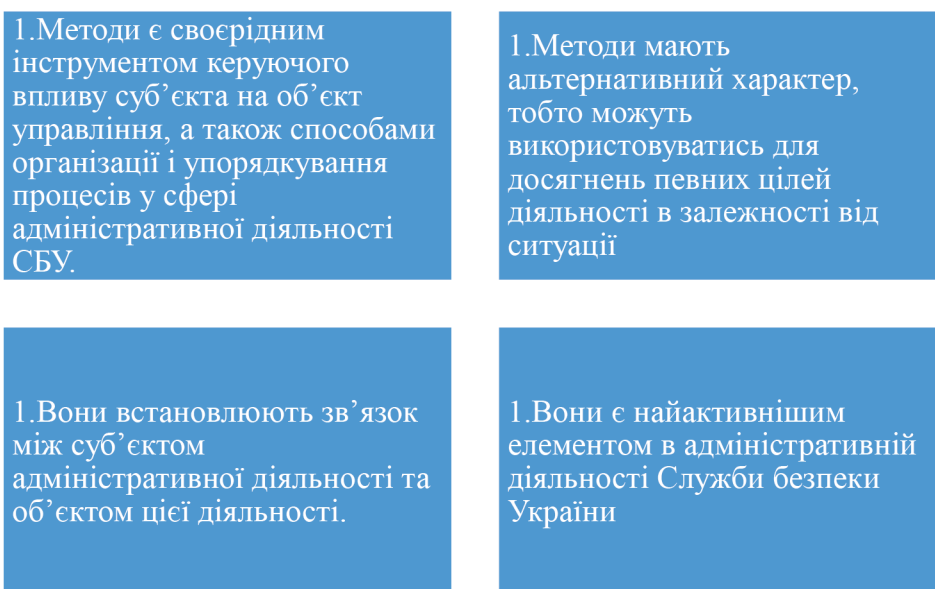
Пріоритетними функціями Служби безпеки України були: інформаційно-аналітична діяльність на підтримку державної політики, протидія злочинам проти держави, тероризму, корупції, організованій злочинності, захист суверенітету, конституційного ладу, обороноздатності від іноземного втручання, інформаційна безпека та протидія дезінформації [8].

Звертаючись до законодавства України, слід виділити статтю 1 Закону України «Про Службу безпеки України», яка визначає Службу безпеки України як державний правоохоронний орган, що забезпечує державну безпеку. Однак адміністративна діяльність практично ігнорується, а перевага надається іншим напрямкам, що є більш перспективними. Відповідно до статті 2 цього закону, СБУ забезпечує захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності та економічного потенціалу України. Також вона веде боротьбу з розвідувально-підривною діяльністю, організованою злочинністю та іншими загрозами національним інтересам України [9]. Більшість завдань СБУ виконується через адміністративну діяльність, застосовуючи адміністративне законодавство та правові заходи для контролю дотримання закону та запобігання порушенням, що сприяє національній безпеці та правопорядку.

Адміністративна діяльність підрозділів СБУ, на думку дослідника М.М. Карпенка – це виконавчо-розпорядча діяльність, спрямована на захист інтересів держави та громадян, забезпечення національної безпеки та правопорядку, а також на попередження та припинення правопорушень. Адміністративна діяльність СБУ відрізняється від інших правоохоронних органів за своїми змістом, принципами та ознаками. Ознаки адміністративної діяльності СБУ включають оперативно-розшукову, профілактичну, охоронну, виконавчу та кримінально-процесуальну діяльність [10].

Методи адміністративної діяльності СБУ різноманітні та спрямовані на забезпечення високої ефективності роботи співробітників, гармонії у виконанні завдань та стимулювання розвитку творчої ініціативи.

Схема 2. Методи адміністративної діяльності СБУ.

Створено автором на основі [11].

Адміністративні методи діяльності СБУ поділяються на внутрішньо та зовнішньо системні. Перші пов'язані з організацією внутрішніх підрозділів, другі спрямовані на забезпечення національної безпеки. Вони включають уповноважуючі, зобов'язуючі, забороняючі та заохочуючі методи, що сприяє досягненню цілей. Таким чином, подібна діяльність підрозділів СБУ включає широкий спектр організаційних заходів, що не обмежуються лише національною безпекою. Це включає видання правових актів, юридичні дії, співпрацю з іншими владними та правоохоронними організаціями, а також участь у заходах щодо прав громадян.

Переходячи до бойових випробувань співробітників Служби безпеки, слід згадати початок 2014 року, коли Україна потерпала збройного нападу з боку рф. Цей період відзначився великим напруженням та неспокоєм у країні, а співробітники СБУ відіграли ключову роль у забезпеченні національної безпеки, захисті територіальної цілісності та боротьбі з зовнішньою агресією, здійснюючи розвідку, контррозвідку та забезпечуючи інформаційну безпеку країни в умовах за-

гострення конфлікту. Антитерористичні операції (АТО) та Операції Об'єднаних сил (ООС) також проводилися за участі Центру спеціальних операцій «А» СБУ, який здійснював боротьбу з тероризмом та захищав учасників правосуддя та правоохоронців. Бійці цього Центру затримували проросійських терористів та диверсійні групи, а також виконували завдання в рамках ООС, захищаючи учасників судових процесів та борючись з незаконними збройними формуваннями [12].

Зважаючи на сучасну ситуацію та загострення конфлікту, актуальності набирає аналіз діяльність СБУ під час воєнного стану. Перед початком повномасштабного військового вторгнення з боку російської федерації, Служба безпеки України, в своїй офіційній заяві, яка була оприлюднена 23 лютого 2022 року, оголосила про запровадження в країні надзвичайного стану. На той момент не було якихось підстав для паніки, та що здійснюється максимально згуртована робота, задля забезпечення якомога ефективного захисту країни та безпеки її громадян [13].

Уже на наступний день, а саме 24 лютого 2022 року, в зв'язку зі посилення військової агресії з боку рф проти України, Президентом України було підписано Указ «Про введення воєнного стану в Україні» [14].

Під час активних військових дій у різних областях України, включаючи Київську, Чернігівську, Сумську, Харківську, Донецьку, Луганську, Миколаївську, Херсонську, Запорізьку області та інші регіони, Служба безпеки України активно боролася з тероризмом, екстремізмом, колабораціонізмом, злочинністю та іншими загрозами для національного суверенітету та безпеки країни. Відповідно до пункту 11 статті 24 Закону України «Про Службу безпеки України», визначено одне з основних завдань СБУ, відповідно до якого, вони були зобов'язані сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану [9].

Протягом періоду воєнного стану було внесено лише дві зміни до Закону України «Про Службу безпеки України». Перша зміна стосувалась пункту 21 статті 24 цього Закону, внаслідок якої на СБУ було покладено ще одне завдання, яке полягало в управлінні об'єктами державної власності, які перебувають у сфері її управління. Друга зміна стосувалась вже оновлення положень про засоби масової інформації за допомогою Закону України «Про медіа» [15]. На додачу, планується введення в дію змін до Закону України «Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією» [16] від 29.06.2024 року. Всі ці зміни передбачають розширення завдань СБУ, зокрема здійснення попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів технологічного тероризму. Крім того, вони спрямовані на запобігання терористичним актам, які використовують небезпечні хімічні речовини, диверсіям у суб'єктів господарювання хімічної промисловості та на об'єктах критичної інфраструктури.

Під час воєнного стану багато правових актів, що регламентують роботу СБУ, залишаються конфіденційними та не розголошуються у засобах масової інформації. Однак СБУ активно спілкується з громадянами, надаючи різні застереження та повідомляючи про затримання ворожих диверсійних груп та колаборантів. Крім того, вона бере участь у бойових діях на фронті та співпрацює з іншими підрозділами Збройних Сил України. Так, на офіційному веб-сайті СБУ було опубліковано повідомлення, в якому розкриваються обов'язки правоохоронного органу під час воєнного стану. Серед цих обов'язків зазначаються затримки колаборантів і корегувальників вогню, знешкодження диверсійно – розвідувальних груп, фіксація переміщень ворожої техніки наряду з громадянами за допомогою офіційного чат – бота у телеграм, кібероборона, документування доказів злочинів російської федерації на території України задля їхнього пред'явлення у Міжнародному кримінальному суді в Гаазі, а також інша співпраця з фондом «Повернись живим» та іншими волонтерськими організаціями [17].

На сьогоднішній день, СБУ продовжує свою діяльність, аби забезпечити безпеку та захист України та українського населення по всій країні. Особлива увага зараз приділяється регіонам, які знаходяться біля окупованих територій, зокрема Луганській, Донецькій, Харківській, Запорізькій та інших областях.

СБУ ще до початку війни ретельно готувалася до різних сценаріїв та розробляла алгоритми дій, а з початком повномасштабного вторгнення рф усі сили безпеки України одразу стали на захист країни - співробітники СБУ присутні на всіх «гарячих точках», виконуючи завдання з контррозвідки, кібербезпеки, розслідувань воєнних злочинів, викриття агентів, стабілізації звільнених територій тощо, про що свідчать основні кількісні показники їхньої діяльності: спрямовано до суду 1715 обвинувальних актів, засуджено 335 осіб, повідомлено про підозру 885 громадянам рф, викрито 265 агентів, запобігли 6 терактам, знищено понад 700 одиниць ворожої техніки [23].

Таблиця 1. Статистика діяльності СБУ

№ з/п	Сфера діяльності	Результат
1	Викриття російських агентурних мереж	Викрито 47 російських агентурних мереж
2	Затримання колаборантів та держраджників	Затримано понад 5 тисяч колаборантів. Затримано понад 2 тисячі держраджників.
3	Затримання корегувальників	Затримано корегувальників, які передавали розвіддані про позиції НІМАРС на Донеччині. Затримано корегувальника у Миколаєві.
4	Блокування протиправних дій російських хакерів	Було заблоковано протиправні дії російських хакерів, які намагалися проникнути в українські військові мережі.
5	Розробка чат-ботів та «гарячих» ліній	Розроблено чат-ботів та «гарячі» лінії для надання доступу громадянам для повідомлення про воєнні злочини РФ проти цивільного населення та військовополонених.

Створено автором на основі [18–22].

Висновки. СБУ пройшла складний шлях від створення після незалежності до ключового гаранта безпеки в умовах війни з РФ. З 1992 року її завдання еволюціонували відповідно до викликів. Законодавче регулювання, зокрема Закон України «Про Службу Безпеки України» від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ : станом на 2 серпня 2023 року, закріпило її статус спецслужби. У мирний час СБУ протидіяла різним загрозам. Після 2014 року вона відіграла провідну роль у протистоянні російській агресії. Повномасштабне вторгнення РФ 2022 року поставило нові виклики - протидія колабораціонізму, диверсантам, кібербезпека. СБУ адаптувалася, посиливши спроможності, і стала ключовим елементом системи безпеки держави. Попри труднощі, спецслужба довела ефективність і відданість Україні. Надалі СБУ має зберегти потужність для захисту суверенітету від посягань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про створення Служби національної безпеки України: Постанова Верховної Ради України від 20.09.1991 р. № 1581-ХІІ: станом на 25 берез. 1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1581-12#Text> (дата звернення: 12.03.2024).
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 р. № 2135-ХІІ: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
3. Про державну таємницю: Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-ХІІ: станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
4. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-ІV: станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
5. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 р. № 3341-ХІІ: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
6. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 р. № 356/95-ВР: станом на 1 січ. 2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/356/95-vr#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
7. Про контррозвідальну діяльність: Закон України від 26.12.2002 р. № 374-ІV: станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
8. Посилення спроможностей СБУ. *Служба Безпеки України*. Веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/posylennia-spromozhnosti-sbu> (дата звернення: 13.03.2024).
9. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ: станом на 2 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text> (дата звернення: 13.03.2024).

10. Карпенко М.М. Адміністративна діяльність підрозділів Служби безпеки України (2014). № 1. С. 111-121. *LIBNAS | LIBRARY PORTAL OF NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF UKRAINE*. URL: <http://surl.li/snarw> (дата звернення: 13.03.2024).
11. Угровецький О.П. організаційно-правові засади охоронної діяльності державної служби охорони при МВС України: *автореф. дис... канд. юрид. наук*: 12.00.07; нац. ун-т внутр. справ. Х., 2004. 20 с. укр. Каталоги НБУВ Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124029611> (дата звернення: 13.03.2024).
12. Центр спеціальних операцій «А». *Служба Безпеки України*. URL: <https://ssu.gov.ua/alfa> (дата звернення: 13.03.2024).
13. Офіційна заява СБУ щодо запровадження в Україні надзвичайного стану. *Служба Безпеки України*. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/ofitsiina-zaiava-sbu-shchodo-zaprovadzhennia-v-ukraini-nadzvychainoho-stanu> (дата звернення: 13.03.2024).
14. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. № 64/2022 : станом на 13 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
15. Про медіа: Закон України від 13.12.2022 р. № 2849-IX: станом на 11 лют. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
16. Про забезпечення хімічної безпеки та управління хімічною продукцією: Закон України від 01.12.2022 р. № 2804-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2804-20#Text> (дата звернення: 13.03.2024).
17. Захищаємо Україну разом! Служба Безпеки України. веб-сайт. URL: <https://ssu.gov.ua/zakhyshchajemo-ukrainu-razom> (дата звернення: 13.03.2024).
18. Стець А. За два роки війни СБУ затримала дві тисячі зрадників і п'ять тисяч колаборантів. *ZAXID.NET*. веб-сайт. URL: https://zaxid.net/za_dva_roki_viyni_sbu_zatrimala_dvi_tisyachi_zradnikov_i_pyat_tisyach_kolaborantiv_n1582399 (дата звернення: 04.04.2024).
19. Свобода Р. «Розвідували позиції HIMARS». СБУ заявляє про затримання двох корегувальників. *Radio Svoboda*. веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-sbu-korehuvlanyky-himars/31998967.html> (дата звернення: 04.04.2024).
20. Slovo i Dilo. Затримано пенсіонера, який зливав росіянам дані про ЗСУ у Миколаєві. Слово і Діло. вебсайт. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/09/08/novyna/suspilstvo/zatrymano-pensionera-yakuj-zlyvav-rosiyanam-dani-pro-zsu-mykolayevi> (дата звернення: 04.04.2024).
21. СБУ викрила спроби російських спецслужб проникнути в електронну систему планування операцій ЗСУ. Служба Безпеки України. URL: <http://surl.li/snaqm> (дата звернення: 04.04.2024).
22. СБУ збирає факти про воєнні злочини РФ: діють чат-бот, «гарячі» лінії, месенджери та пошта. Служба Безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/novyny/sbu-zbyraie-fakty-pro-voienni-zlochyny-rf-diiut-chatbot-hariachi-linii-mesedzhery-ta-poshta> (дата звернення: 04.04.2024).
23. Публічний звіт служби безпеки України за 2022 рік. Служба Безпеки України. URL: <https://ssu.gov.ua/publichnyi-zvit-sluzhby-bezpeky-ukrainy-za-2022-rik> (дата звернення: 04.04.2024).